

نقش قیمتگذاری محصولات کشاورزی در بازار مشترک اروپا

دکتر مصطفی حداد

مدتی بعد از جنگ جهانی دوم، در هنگامی که بیشتر کشورهای اروپایی دچار کمبود کالا و بخصوص مواد غذایی بودند شش کشور بلژیک، لوکزامبورگ، فرانسه، آلمان غربی، ایتالیا و هلند در سال ۱۹۵۷ به منظور برگزیدن سیاست مشترکی در زمینه‌های کشاورزی عهدنامه‌ای امضاء کردند به نام: Common agricultural policy یا (CAP) که مهمترین هدف آن ایجاد یک بازار مشترک و برداشتن مرزهای گمرکی بود به گونه‌ای هر عضو بتواند محصولات تولیدی خود را در سایر کشورهای عضو به فروش رساند و از واردات ارزان به وسیله سایر کشورها به داخل بازار جلوگیری کند. با ملحق شدن بریتانیا و ایرلند و دانمارک در سال ۱۹۷۳ پیوستن یونان در سال ۱۹۸۱ و سپس اسپانیا و پرتغال تعداد اعضای بازار به ۱۲ کشور رسید و بدین ترتیب بازار مشترک به منظور افزایش تولید، تثبیت بازار و فراهم ساختن سطح زندگی مناسبی برای کشاورزان عضو و اطمینان از وجود عرضه مناسب محصولات کشاورزی بتدریج مقرراتی وضع کرد و از ابتدا بودجه مشترکی را برای اداره این بازار برقرار ساخت. امروز برای تولیدات کشاورزی بازار مشترک نشان می‌دهد که این بازار پس از طی چند دهه در زمینه بسیاری از محصولات کشاورزی، مزاد بر مصرف دارد و بودجه بازار برای نیازهای حمایتی آن بسنده نیست.

شورای وزیران همه ساله قیمت‌های حمایتی تعداد زیادی از محصولات کشاورزی را تعیین می‌کند، به طوری که بعضی از محصولات با قیمت‌های گران از تولیدکننده داخلی خریداری می‌شود در بازارهای بین‌المللی با قیمت ارزانه‌تری به فروش می‌رسد. در حال حاضر محصولاتی که از این طریق مورد حمایت بازار قرار دارند عبارتند از غلات، شکر، پنبه، گوشت قرمز و بعضی از میوه‌ها و سبزیها و فراورده‌های شایلات.

موقعیت کشاورزی در بازار مشترک اروپا

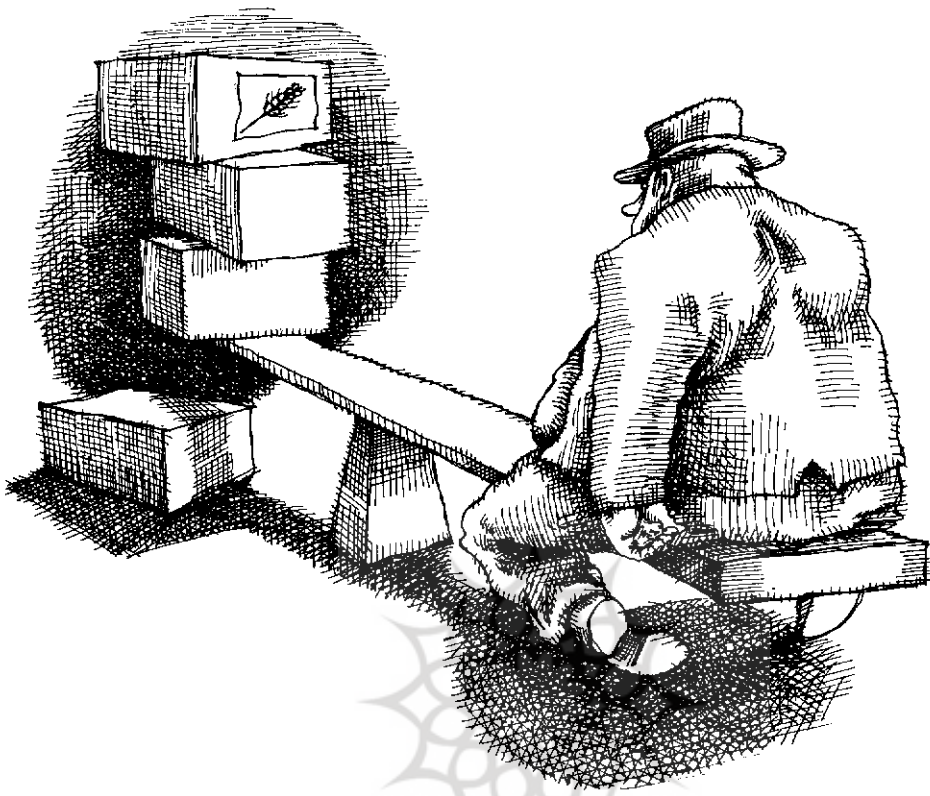
بر اساس آخرین اطلاعات موجود، در سال ۱۹۸۹ - ۹۰ تعداد واحدهای بهره‌برداری کشاورزی در ۱۲ کشور بازار مشترک اروپا بالغ بر ۸/۶۴ میلیون به مساحت ۱۱۵/۴ میلیون هکتار بوده که از آن میان ۱/۷۱ میلیون واحد بهره‌برداری یا ۱۹/۸ درصد آنها به صورت یکپارچه است. جدول زیر تعداد و متوسط مساحت واحدهای بهره‌برداری و درآمد سرانه افراد شاغل در کشاورزی را در هر یک از کشورهای عضو نشان می‌دهد:

تعداد و متوسط مساحت واحدهای بهره‌برداری
در کشورهای عضو بازار مشترک اروپا در سال ۱۹۸۹ - ۹۰

نام کشور	تعداد واحد بهره‌برداری به هکتار	متوسط هر واحد تعداد کارگر در هر ۱۰۰ هکتار	درآمد سرانه افراد شاغل در کشاورزی بر حسب مارک
بلژیک	۹۳۰۰۰	۱۴/۸	۵۵۶۵۲
دانمارک	۸۷۰۰۰	۳۲/۲	۳۱۴۴۴
آلمان	۷۰۵۰۰۰	۱۶/۸	۲۹۷۸۸
یونان	۹۵۳۰۰۰	۴	۱۰۹۰۳
اسپانیا	۱۷۹۲۰۰۰	۱۳/۸	۱۳۳۴۲
فرانسه	۹۸۲۰۰۰	۲۸/۶	۲۷۸۷۶
ایرلند	۲۱۷۰۰۰	۲۲/۷	۱۹۷۰۷
ایتالیا	۲۷۸۴۰۰۰	۵/۶	۱۶۷۳۶
لوکزامبورگ	۴۰۰۰	۳۰/۲	۴۴۱۸۲
هلند	۱۳۲۰۰۰	۱۵/۳	۶۵۲۸۲
پرتغال	۶۳۶۰۰۰	۵/۲	۵۹۷۵
انگلستان	۲۶۰۰۰۰	۶۴/۴	۳۴۶۳۸
کل بازار مشترک	۸۷۶۴۴۰۰۰	۱۳/۴	۱۹۱۷۱

مأخذ: کشاورزی آلمان در سال ۱۹۹۲.

به طوری که ملاحظه می‌شود متوسط مساحت واحدهای بهره‌برداری بازار مشترک در حدود ۱۳/۴ هکتار و

طرح از تو کانیستانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سازمان جامعه‌شناسی

حداقل آن به میزان ۴ هکتار در یونان و حداکثر آن به میزان ۶۴ هکتار در انگلستان است. همچنین به دلیل بالا بودن سطح مکانیزاسیون در انگلستان، متوسط تعداد نیروی انسانی در هر یکصد هکتار ۳/۱ نفر است در حالی که این رقم در کشور پرتغال به دلیل کوچک بودن واحدهای کشاورزی به ۲۹/۵ نفر می‌رسد. به‌طور کلی در مجموع کشورهای بازار مشترک در هر یکصد هکتار ۷/۹ نفر به کشاورزی اشتغال دارند. از طرف دیگر بنا بر اطلاعات گردآوری شده بالاترین درآمد سرانه افراد شاغل در کشاورزی در سال ۱۹۸۹ - ۹۰، به مبلغ ۶۵۲۸۲ مارک مربوط به کشاورزان هلندی است و پایینترین آن به مبلغ ۵۹۷۵ مارک به کشاورزان پرتغالی تعلق دارد. در مجموع درآمد سرانه کشاورزان بازار مشترک در سال ۱۹۸۹ - ۹۰ رقمی در حدود ۱۹۲۰۰ مارک بوده که ۱۱/۹ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته است.

از طرف دیگر بررسی میزان تولید و مصرف محصولات کشاورزی نیز نشان می‌دهد که این بازار در

● هدفها و سیاستهای کشاورزی بازار مشترك
 مبتنی بر توسعه کشاورزی متناسب با شرایط اقلیمی و قابلیت
 رقابت بین کشورهای عضو
 بوده است
 و در این زمینه سازماندهی واحدهای کشاورزی خانوادگی
 به صورت ملکی یا اجاره‌ای
 با تلفیق دامداری و زراعت
 و همچنین تولید با حداقل هزینه مورد توجه قرار گرفته است.

زمینه بیشتر محصولات کشاورزی از مرز خودبستگی گذشته و اکنون دارای مازاد بر مصرف است. جدول
 زیر میزان درصد خودبستگی محصولات کشاورزی بازار مشترك و آلمان را نشان می‌دهد:

درصد خودبستگی محصولات کشاورزی در بازار مشترك و آلمان

نوع محصول	بازار مشترك		آلمان در سال
	۱۹۸۹-۹۰	۱۹۹۰-۹۱	
غلات	۱۲۱	۱۲۰	۱۱۸
گندم	۱۳۶	۱۳۰	۱۳۰
جو	۱۲۲	۱۲۳	۱۱۷
شکر	۱۲۵	۱۳۷	۱۵۴
گوشت	۱۰۱	۱۰۴	۹۷
گوشت گوساله	۱۰۱	۱۱۰	۱۲۵
مرغ	۱۰۵	۱۰۵	۶۴
شیر	۱۱۲	۱۱۳	۱۱۱
کره	۱۱۵	۱۲۲	۱۱۲
تخم مرغ	۱۰۲	۱۰۲	۸۰

سیاست قیمتگذاری محصولات کشاورزی در بازار مشترك

هدفها و سیاستهای کشاورزی بازار مشترك مبتنی بر توسعه کشاورزی متناسب با شرایط اقلیمی و قابلیت

رقابت بین کشورهای عضو بوده است و در این زمینه سازماندهی واحدهای کشاورزی خانوادگی به صورت ملکی یا اجاره‌ای با تلفیق دامداری و زراعت و همچنین تولید با حداقل هزینه مورد توجه قرار گرفته است. در این مورد دولت آلمان خواستار دگرگونی اساسی در سیاستهای کشاورزی بازار مشترک بوده که هدف آن کاهش مازاد تولیدات از طریق هدایت تولید و سیاست قیمتهاست بدین منظور در کمیسیونهای کشاورزی بازار مشترک سیاستهای زیر را دنبال کرده است.

– کاهش حمایت از قیمتها و جبران کاهش در آمد کشاورزان به صورت پرداختهای مستقیم.

– مرتبط ساختن پرداختها با کاهش تولیدات.

– حمایت کافی از کشاورزان در مقابل کشورهای ثالث.

– فراهم ساختن امکانات لازم جهت بازیابی قیمتها براساس مکانیزم بازار.

به طور کلی افزایش تولیدات کشاورزی و در نتیجه بار مالی ناشی از پرداخت سوبسیدها و کمکهای حمایتی، بازار مشترک اروپا را با مسایلی بازرگانی و اقتصادی روبرو ساخته به طوری که تجدیدنظر در سیاستهای کشاورزی و قیمتگذاری بازار را اجتنابناپذیر کرده است.

در جدول ضمیمه قیمتهای تضمینی و حمایتی محصولات اساسی کشاورزی بازار مشترک اروپا در سال ۱۹۹۱ – ۹۲ ارائه می شود.

به طوری که ملاحظه می شود قیمت تضمینی غلات و شکر، پنبه و گوشت گوساله نسبت به سال ۹۰ – ۹۱ تغییری نکرده در حالی که کاهش قیمت دانه‌های روغنی کمتر از پیشنهادهای کمیسیون بازار مشترک بوده است.

سیاست قیمتگذاری غلات

تولید غلات در بازار مشترک از طریق یک سری مقررات به مقدار درخور توجهی از تأثیر پذیری قیمتهای جهانی محفوظ نگه داشته می شود، با آنکه مجموع کشورهای عضو از نظر غلات خودبسنده‌اند و مازاد تولید نیز دارند به دلایل زیر مقدار زیادی نیز وارد می کنند:

(۱) در بازار مشترک اروپا کیفیت خوب غلات مورد تقاضاست که اغلب در داخل با چنین کیفیتی تولید نمی شود.

(۲) براساس قیمتهای تعیین شده توسط شورای وزیران، مناطق نزدیک به بندرها که تاسیسات و امکانات پرواریندی و تبدیل در اختیار دارند مقدار زیادی ذرت از کشورهای خارج وارد می کنند.

(۳) تعهداتی در مورد کمکهای غذایی به سایر کشورها وجود دارد.

در اینجا زمینه هزینه‌های مربوط به بازاریابی غلات شامل ۲ قسمت است:

(۱) کمک هزینه صادراتی

(۲) هزینه حمایت از حداقل قیمت تضمینی

قیمتهای پیشنهادی و مصوب کمیسیون بازار مشترک برای محصولات کشاورزی در سال ۹۱ - ۹۲

(بدون اسپانیا و پرتقال)

(متوسط ارزش هر اکو در ۱۰ فوریه ۹۴ برابر ۱/۹۴ مارک بوده است) قیمتها بر حسب اکواتن (واحد پول بازار مشترک)

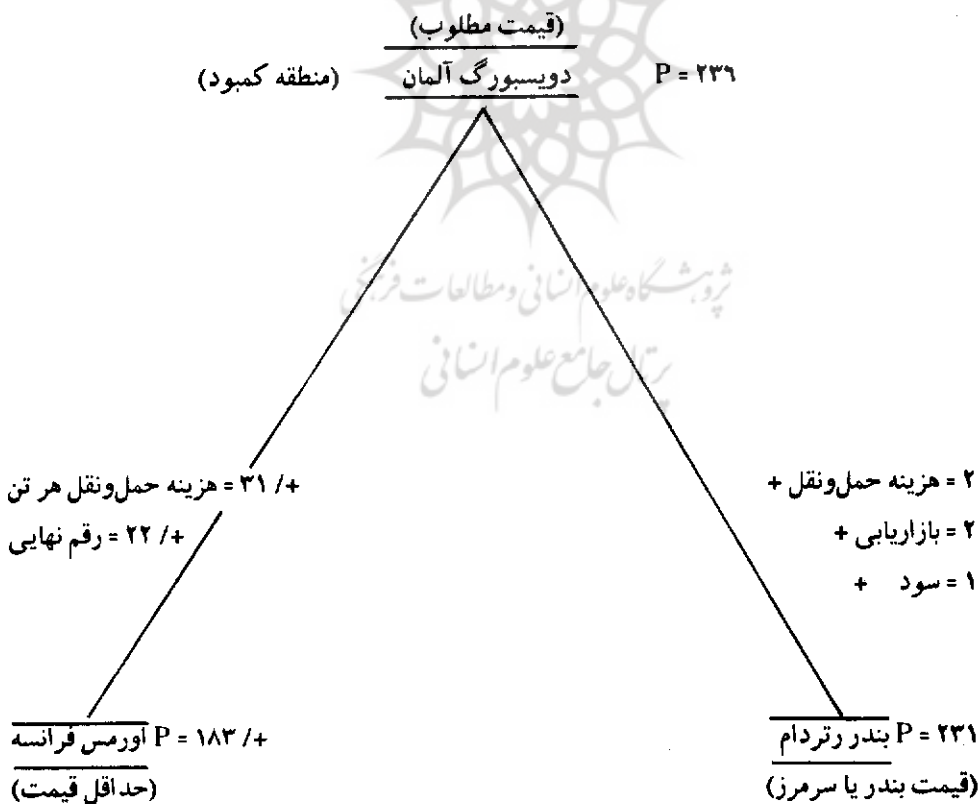
سال	پیشنهاد برای	مصوب سال
۱۹۹۰ - ۹۱	سال ۹۱ - ۹۲	۹۱ - ۹۲
گندم:		
قیمت هدف	۲۳۴	۲۳۳
قیمت تضمینی	۱۶۸	۱۶۸
جو:		
قیمت هدف	۲۱۳	۲۱۲
قیمت تضمینی	۱۶۰	۱۶۰
ذرت:		
قیمت هدف	۲۱۳	۲۱۲
قیمت تضمینی	۱۶۸	۱۶۸
برنج:		
قیمت هدف	۵۴۶	۵۳۳
قیمت تضمینی	۳۱۳	۳۰۴
شکر:		
قیمت پایه برای چغندر قند	۴۰	۳۸
قیمت تضمینی برای شکر سفید	۵۳۰	۵۰۰
آفتابگردان:		
قیمت هدف	۵۸۲	۵۶۵
حداقل قیمت تضمینی	۵۳۳	۵۱۷
سویا:		
قیمت هدف	۵۵۷	۵۴۱
حداقل قیمت	۴۸۸	۴۷۴
پنبه:		
قیمت هدف	۹۵۸	۹۵۸
حداقل قیمت	۹۱۰	۹۱۰
گوشت گوساله:		
قیمت هدف	۲۰۰۰	۲۰۰۰
قیمت تضمینی	۳۴۳۰	۳۴۳۰
شیر:		
قیمت هدف	۲۶۸	۲۶۸
کره:		
قیمت تضمینی	۲۹۲۸	۲۹۲۸

مکانیسم قیمتگذاری غلات

در بازار مشترک اروپا سه گونه قیمت برای غلات تعیین می‌شود که به ترتیب عبارتند از:

۱) قیمت هدف یا (Target price)

این قیمت در واقع قیمت مورد نظر و هدف است، بدین معنی که سایر قیمت‌ها براساسی قیمت مزبور محاسبه می‌شود و بر قیمت بازار آزاد نیز تاثیر می‌گذارد. این قیمت بنا به پیشنهاد کمیسیون سیاست‌های کشاورزی (CAP) و تصویب شورای وزیران بازار مشترک تعیین می‌شود. اساس محاسبه آن میزان درآمدی است که یک کشاورز اهل دوایسبورگ آلمان (که میزان عرضه غله در آنجا ناچیز است) باید به دست آورد. بدین ترتیب که در مناطق مازاد تولید مانند اورمس فرانسه هزینه حمل و نقل به دوایسبورگ آلمان رقم نهایی دیگری که کمیسیون تعیین می‌کند به قیمت غله (حداقل قیمت) اضافه می‌شود تا قیمت غله در دوایسبورگ آلمان حاصل آید بنابراین قیمت غله در دوایسبورگ آلمان برابر است با قیمت غله در منطقه مازاد تولید اورمس فرانسه (به عبارت دیگر حداقل قیمت) + هزینه حمل و نقل به دوایسبورگ + رقم نهایی: نمودار زیر نشان‌دهنده این جریان است:

قیمت سرمرز (Border Price) در بندر رتردام

یکی از اهرمهای حمایت بازار داخلی در مقابل قیمت‌های جهانی تعیین قیمت برای محصول وارداتی در بندر رتردام است که اساس و پایه محدودیتها برای ورود محصولات خارجی به حساب می‌آید. همان‌طور که قیمت مطلوب براساس قیمت غلات در عمده‌ترین منطقه کمبود (دویسبورگ آلمان) تعیین می‌شود. جهت دستیابی به قیمت غلات در عمده‌ترین منطقه مازاد (اورمس فرانسه) قیمت غله وارداتی در بندر رتردام (این بندر به دلیل اهمیت آن انتخاب شده است) طوری تعیین می‌شود که پس از کسر هزینه‌های حمل‌ونقل به دویسبورگ و سایر هزینه‌های بازاریابی و سود واردکننده از قیمت هدف در دویسبورگ کمتر نباشد. ضمناً همانند قیمت هدف به قیمت سرمرز افزایش ماهانه‌ای جهت تأمین هزینه‌های انبارداری، بیمه و نوسانات فصلی و غیره تعلق می‌گیرد. بدین ترتیب این قیمت نقش مهمی در جهت حمایت از قیمت‌های داخلی (بخصوص مناطق عمده تولید) و درآمد کشاورزی برعهده دارد.

قیمت سرمرز یا بندر رتردام معمولاً بیش از قیمت‌های بین‌المللی است و به‌طور متوسط حدود ۲٪ از قیمت مطلوب کمتر است. براساس مقررات تجارت خارجی بازار مشترک هیچ‌گونه غله‌ای نباید ارزانتر از قیمت تعیین شده در بندر رتردام، وارد بازار مشترک شود. بدیهی است واردکننده می‌تواند غلات را در بازار جهانی کمتر از قیمت رتردام خریداری کند، لیکن هنگام ورود به بازار مشترک باید ما به التفاوت آن تا قیمت مطلوب را که به‌طور روزانه اعلام می‌شود به‌عنوان عوارض به صندوق بازار مشترک بپردازد. بدین ترتیب تغییرات روزانه قیمت‌های جهانی از راه اعلام تعرفه‌های روزانه خشی می‌شود و تا زمانی که قیمت‌های جهانی زیر قیمت بندر رتردام قرار دارد، نوسانات آن به‌علت تغییر عوارض روزانه تأثیری بر بازار مشترک نخواهند گذاشت. لیکن در مواقعی که قیمت‌های جهانی بالاتر از قیمت تعیین شده در بندر رتردام باشد، بازار داخلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین استفاده از قیمت مطلوب تنها زمانی امکانپذیر است که نیاز به واردات باشد و هنگامی که بازار با مازاد تولید غلات روبرو باشد استفاده از سیستم حمایت قیمت‌ها ضرورت پیدا می‌کند.

۳) قیمت مداخله‌ای (حداقل قیمت تضمینی) یا (Intervention Price)

به‌منظور حمایت از درآمد کشاورزان در بازار داخلی، بازار مشترک، قیمت مداخله‌ای بازار داخلی را برای تولیدات کشورهای عضو تضمین می‌کند. یعنی عملاً یک حداقل قیمت برای تولیدات داخلی تعیین می‌شود و دولتها از طریق مراکز فراوانی که برای این منظور ایجاد شده متعهد به خرید همه گونه غلات می‌شوند. حداقل قیمت تعیین شده به قیمت مداخله‌ای یا تضمینی معروف است که در تمام بازار مشترک

یکسان است. بدین ترتیب زمانی که تنزل قیمتها در بازار داخلی پیش آید مازاد تولید براساس حداقل قیمت تعیین شده خریداری می شود.

در موقع تعیین حداقل قیمت به این نکته توجه می شود که مقدار تولید از حداقل تولید قابل تضمین که همه ساله تعیین می شود فراتر نرود. برای مثال حداقل تولید قابل تضمین بر غلات برای سالهای ۸۸ - ۸۹ تا ۹۱ - ۹۲ حدود ۱۶۰ میلیون تن بوده است. بنابراین چنانچه مقدار تولید بیش از مقدار تعیین شده باشد موقع تعیین حداقل قیمت برای سال بعد قیمت تضمینی خرید در حدود ۲ درصد کاهش می یابد. به طور کلی غلات در صورتی توسط مراکز خرید دولتی خریداری می شود که بالاتر از آن قیمت در بازار ایجاد نشود. بنابراین چنانچه قیمت غلات در مناطق مازاد تولید کاهش یابد از طریق خریدهای دولتی، در سطح حداقل قیمت نگه داشته می شود و چنانچه قیمتها افزایش یابد تا سطح قیمت مطلوب امکانپذیر خواهد بود، در غیر این صورت سایر تقاضاها از طریق واردات تأمین خواهد شد و اجازه داده نمی شود که قیمت از قیمت مطلوب بالاتر رود و این مسئله تنها در صورتی امکانپذیر خواهد بود که قیمتهای جهانی نیز افزایش یابد. بدین ترتیب نوسان قیمت غلات در داخل بازار مشترک بین حداقل قیمت و قیمت مطلوب محدود خواهد بود. بدیهی است به ثمر رسیدن مقررات عمومی تعرفه و تجارت (گات) سیاستهای کشاورزی و قیمتگذاری بازار مشترک را نیز به نوبه خود تحت تأثیر قرار خواهد داد.

منابع مورد استفاده:

- 1) Einführung in die Landwirtschaftliche Marktlehre von Prof. Dr. Egon Woelken.
- 2) Markt - Und Preispolitik der EG Angewandte Wissenschaft Heft 250.
- 3) Agrarbericht 1992 der Bundesregierung
- 4) Die Getreidemarktordnung der EWG 91 / 92

